

Aleksander Majkowski

Aleksander Majkowski jest jednym z najwybitniejszych pisarzy kaszubskich, autorem wspaniałej powieści *Žëcé i przigòdë Remùsa*. Urodził się w Kościerzynie w 1876 roku. Mimo upodobań i uzdolnień literackich postanowił zostać lekarzem. Studiując medycynę, zaczął też pisać. Początkowo były to krótkie utwory, takie jak: *Jak w Kościerznie koscelnygo obrele*, poemat napisany pod wpływem Jarosza Derdowskiego, poprzednika Majkowskiego na niwie poezji kaszubskiej¹. Po odbyciu studiów na Zachodzie i zachłyśnięciu się nowościami w zakresie literatury powrócił na Kaszuby, gdzie zaangażował się w działalność kulturalną. Najpierw, w roku 1905, jako redaktor „Gazety Gdańskiej” zaczął wydawać dodatek *Družba. Pismo dlö polścich Kaszubów*.

W tym czasie na Kaszubach zaczynała się rozwijać działalność naukowa i kulturalna. Na przełomie lat 1907 i 1908 w Pelplinie – wśród kleryków – powstało Koło Kaszubologów (w ramach studenckiej „Polonii”), a w roku 1908 Majkowski w Kościerzynie zaczął wydawać „Gryfą”, pierwsze polskie i kaszubskie czasopismo społeczno-kulturalne i literackie w Prusach Zachodnich. Wszystkie te działania przyczyniły się do powstania inteligenckiego ruchu nazwanego młodokaszubskim. Młodokaszubi akcentowali regionalną wspólnotę, nie tylko kaszubską i pomorską, ale też polską. Ruch młodokaszubski budził wielki sprzeciw wśród Niemców.

Aleksander Majkowski podróżował po Europie nie tylko w celu uzyskania wykształcenia medycznego. Najpierw, w roku 1897, pojechał do Berlina, gdzie miał przyjemność spotkać się z *cenionym przez niemiecką i europejską modernę* Stanisławem Przybyszewskim. Także w Berlinie miał okazję uczyć się na wykłady znakomitego historyka z zakresu słowiańszczyzny, profesora Aleksandra Brücknera. Chodził też na odczyty profesora Rudolfa Virchowa, interesującego się nie tylko teorią celularną (komórkową) i antropologią, ale też mitem słowiańskim². Po trzech latach przeniósł się na studia do Gryfii (Greifswaldu), gdzie miał okazję zapoznać się z dziejami słowiańskiego Pomorza. To w tym pomorskim mieście po raz pierwszy ma styczność z twórczością Fritza Reutera, niemieckiego pisarza interesującego się folklorem i tematyką ludową.

Berlin wprowadził Majkowskiego w wielki świat nauki i być może artystycznej bohemy, a w Gryfii przyszły autor *Historii Kaszubów* odbył przyspieszony kurs historii Pomorza i Kaszub. Można też powiedzieć, że jak Berlin był modernistyczny, tak Gryfia raczej pozytywistyczna; Berlin mógł uczyć irracjonalizmu, natomiast Gryfia nauczyła Majkowskiego historycznego racjonalizmu³.

W roku 1901 Aleksander Majkowski został wydalony z uniwersytetu w Greifswaldzie za agitację na rzecz Polski, więc postanowił udać się do Monachium. To miasto, podobnie jak Berlin, także było kolebką europejskiego modernizmu, więc przyszły autor kaszubskiej epepei mógł w nim poszerzyć swoją wiedzę o literaturze i sztuce. W Monachium jego uwagę przykuła filozofia Nietschego i Schopenhauera oraz opera Wagnera. Poglądy i twórczość tych osób przypomniały mu o własnej „małej

1 *Życie i twórczość Aleksandra Majkowskiego*, na: <http://monika.univ.gda.pl/~literat/remus/0099.htm>

2 T. Linkner, *Aleksandra Majkowskiego młodopolskie peregrynacje i twórcze fascynacje*, w: *Życie i twórczość Aleksandra Majkowskiego. (Materiały z konferencji naukowej)*, pod red. J. Borzyszkowskiego, Wejherowo 1997, s. 69.

3 Ibidem, s. 70.

ojczyźnie”. Modernistyczna aura Monachium, którą współtworzył m.in. satanizm, spowodowała, że Majkowski rozpoczął pracę nad utworem o kaszubskim diable; w przyszłości ta postać odegra istotną rolę w powieści o Remusie.

Kolejnym etapem wędrówki Majkowskiego po Europie był Zurych, gdzie zachłysnął się teoriami Freuda i C.G. Junga, czego skutki można dostrzec w jego kaszubskiej epopei. Po uzyskaniu doktoratu wrócił na Kaszuby, gdzie pracował jednocześnie jako lekarz, literat, publicysta, redaktor oraz działacz społeczny i polityczny. Był głównym inicjatorem i założycielem Towarzystwa Młodokaszubów, które za podstawowy cel stawiało sobie po pierwsze rozbudzenie samowiedzy i dumy szczepowej Kaszubów, a po drugie – włączenie ich w nurt życia ogólnopolskiego⁴.

Po powrocie do Polski Majkowski nawiązał kontakty z młodopolskimi twórcami, w tym z poznańskim literatem Bernardem Chrzanowskim, który w swoich wspomnieniach m.in. zapisał te słowa o spotkaniu z kaszubskim pisarzem:

*Pierwszy to raz w Polsce zabrzmiała wtedy na publicznej uroczystości mowa kaszubska, poezja kaszubska, piosenki kaszubskie*⁵.

Biblioteka Aleksandra Majkowskiego zawierała dzieła romantycznych klasyków, Bergsona, Schopenhauera, Nietschego, powieści skandynawskie, np. Selmy Lagerlöf, oraz czterotomową pracę Wilhelma Bogusławskiego *Dzieje Słowiańszczyzny północno-zachodniej do połowy XIII w.*, która wywarła chyba wielki wpływ na autora epopei o Remusie, skoro jest w niej obecny tenże sam dualizm (filozoficzny), co w *Dziejach*...⁶

Majkowski rozpoczął pracę nad *Życiem i przygodami Remusa* najprawdopodobniej w roku 1915. Tworzył tę powieść (początkowo po polsku) ponad dwadzieścia lat. Chciał dzięki niej rozbudzić w Kaszubach poczucie przynależności do małej ojczyzny (nie zapominając przy tym o ojczyźnie wielkiej, Polsce), ducha kaszubskiego regionalizmu, przypomnieć o tym, co zostało zepchnięte na margines życia poddanego germanizacji społeczeństwa kaszubskiego.

*Autor na kartach powieści konstituuje świadomość jako spiritus movens działania twórczego i pracy na niwie społecznej, gloryfikując fantazjowanie jako środek konieczny do stawania się rzeczywistości i świata*⁷.

Po powrocie z zagranicy, w roku 1904, rozpoczął praktykę lekarską oraz zaangażował się w działalność dziennikarską. Na łamach „Gazety Gdańskiej” po raz pierwszy sformułował swoje poglądy jako regionalista kaszubski w tekście poetyckim *Obudzta sę, Kaszubi*, który stanowił swoisty manifest. Pojawienie się Majkowskiego w Gdańsku miało dla sprawy kaszubskiej szczególne znaczenie. W roku 1906 Majkowski opuszcza jednak Gdańsk, porzuca pracę w ww. gazecie i przenosi się do rodzinnej Kościerzyny, gdzie powołuje czasopismo „Gryf”, które z czasem stanie się organem prasowym młodokaszubów. Dość radykalne poglądy Majkowskiego i specyficzne cele, które sobie stawiał, nie pasowały jednak do panującej w Kościerzynie atmosfery, co sprawiło, że po kilku latach Majkowski przeniósł się do Sopotu. Obok działalności dziennikarskiej i lekarskiej zajął się sprawami politycznymi i społecznymi. W tym czasie tworzył się ruch młodokaszubski, na czele z Majkowskim, Janem Karnowskim i Leonem Heyke. To oni przyczynili się do tego, że „Gryf” utrzymał się na rynku prasowym i że powstało, w czerwcu 1912 roku, Towarzystwo Młodokaszubów. Na założycielski zjazd do Gdańska ze 100 zaproszonych gości przybyło zaledwie 60. Majkowski wygłosił na nim przemowę, w której podkreślił, że:

4 L. Bądkowski, *Posłowie*, w: A. Majkowski, *Życie i przygody Remusa*, Gdynia 1966, s. 337.

5 T. Linkner, op. cit., s. 71.

6 Ibidem., s. 72.

7 G. Wirkus, *Wybrane wątki romantyczne w powieści Aleksandra Majkowskiego „Życie i przygody Remusa”*, w: *Kaszubszczyzna w świecie*, pod red. J. Sampa, Wejherowo 1994, s. 151.

*Ruch młodokaszubski powstał już pewien czas przed „Gryfem” we Wdzydzach (nauczyciel Gulgowski) i w Pelplinie (Kółko Kaszubologów). [...] Przez wytrwałą pracę pozyskaliśmy sobie przyjaciół. Pokazało się na zaproszeniach o podpisy w odwzajemnie; nikt nie odmówił. Jeśli jeszcze tu i tam żywią ku nam nieufność, to wskutek niedobrego dziedzictwa Ceynowy. My za niego cierpimy. Przyszedł teraz czas na zorganizowanie sił naszych. Przedłożone ustawy planowanej organizacji mają nie demokratyczne ujęcie; przewagę w nich daliśmy inteligencji kaszubskiej*⁸.

Odmienne stanowiska wśród działaczy tamtego okresu sprawiły, że nie udało się stworzyć organizacji czy ruchu, które mówiłyby jednym głosem.

Podczas pierwszej wojny światowej Majkowski, wcielony do pruskiej armii, pracuje jako lekarz w chełmińskim szpitalu i na różnych frontach. Po zakończeniu Wielkiej Wojny krążył między Sopotem a Wejherowem. Rok 1918 przyniósł Polsce wolność, ale Gdańsk nie znalazł się w jej granicach, nadano mu status Wolnego Miasta, co nie dało spokoju Kaszubom. Majkowski został przewodniczącym Polskiej Rady Ludowej na powiat wejherowski, i tym samym wszedł do świata polityki. Grono jego przyjaciół zaczęło się stopniowo kurczyć. Do końca wierny pozostał mu jedynie Karnowski. Poglądy i dążenia Majkowskiego były przedmiotem ostrej dyskusji z działaczami skupionymi wokół posła Łosińskiego z Sierakowic. Lata 1918–1921 były najbardziej efektywne w życiu kaszubskiego regionalisty: zostaje prezesem do Rady Pomorskiej w Grudziądzu i tam też organizuje I Wystawę Sztuki Artystów Pomorskich, w Kościerzynie wydaje „Pomorzanina” oraz próbuje wskrzesić „Gryfa”. Jego idealistyczne poglądy nie są jednak akceptowane przez ludzi pragmatycznych.

6 października 1921 roku Aleksander Majkowski bierze ślub z Aleksandrą z Komorowskich i rok później osiada z rodziną w Kartuzach. W małżeństwie rodzą się trzy córki, Damroka, Barbara i Witośława, oraz syn Mestwin (który zginął w czasie II wojny w znienawidzonym niemieckim mundurze). W ślady ojca poszła najstarsza córka, Damroka, która to przyczyniła się do publikacji jego największego dzieła, powieści *Žěcé i przigòdë Remusa*, oraz propagowała idee regionalne przekazane jej przez ojca. Była pracownicą Biblioteki Gdańskiej PAN i działaczką Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego.

W okresie kartuskim Majkowski jako działacz kaszubski czuje się rozczarowany i niespełniony. Poświęca się w całości pracy zawodowej i literaturze, to w Kartuzach kończy powieść o Remusie. Zmarł 10 lutego 1938 roku w Gdyni. Został pochowany na cmentarzu w Kartuzach.

Emilia Maszke

⁸ J. Borzyszkowski, *Aleksander Majkowski w Gdańsku i o Gdańsku*, w: *Życie i twórczość Aleksandra Majkowskiego. (Materiały z konferencji naukowej)*, pod red. J. Borzyszkowskiego, Wejherowo 1997, s. 24.